

FAKTABLAD OM

Rätt till stöd i förskola och skola för barn med funktionsnedsättningar

Den 1 juli 2011 började den nya skollagen att gälla¹. Lagen tydliggör alla barns/elevs rätt till utveckling och lärande och kommunens skyldighet att ta hänsyn till barns olika behov och förutsättningar. De barn som behöver anpassat stöd och stimulans ska enligt skollagen få det.

Syftet med förändringen är att uppväga skillnader i förutsättningar mellan olika barn att tillgodogöra sig utbildning. Denna genomgång av vissa bestämmelser i skollagen avser elever i förskola, förskoleklass, grundskola, fritidshem och gymnasieskola. Även elever i särskolan och specialskolan omfattas av flertalet av bestämmelserna.

Förskolans/skolans respektive föräldrars ansvar

För att samarbetet ska fungera är det viktigt att föräldrar och förskola/skola är överens om vad som är förskolans/skolans ansvar och vad som är föräldrars ansvar. I förskolans/skolans uppdrag ligger att erbjuda de stödinsatser och anpassningar som behövs och att samarbeta med föräldrarna. Föräldrar å sin sida kan bidra med ovärderlig kunskap om barnets behov och sina erfarenheter så att man i dialog med förskola/skola hittar fungerande lösningar. Det är en fördel om föräldrarna skaffar sig kunskap om vilka möjligheter som finns att anpassa skolsituationen och vilka särskilda stödinsatser barnet kan ha rätt till, men det är inte föräldrarnas ansvar. Ett positivt samarbete mellan hem och förskola/skola, och att hitta bra former för detta samarbete, är avgörande.

Fristående skolor och fritidshem

Fristående skolor och fritidshem ska enligt den nya skollagen vara öppna för alla barn, precis som den kommunala skolan. Hemkommunen ska betala för platsen enligt samma principer som kommunen tillämpar vid fördelning av resurser till sin egen undervisning. Ett tilläggsbelopp för barn som ”har ett omfattande behov av särskilt stöd” ska dessutom utgå, med reservationen om inte ”betydande organisatoriska eller ekonomiska svårigheter uppstår för kommunen”².

Förskolechefens och rektorns ansvar

Förskolechefen respektive rektorn har det samlade pedagogiska ansvaret för barnets/elevens situation i förskolan/skolan. I detta ligger en skyldighet att se till att barnet får särskilt stöd utifrån sina behov och att barnets vårdnadshavare ges möjlighet att delta i utformningen av det särskilda stödet. I skolan har rektor ansvar för att *behovet av särskilt stöd utreds, att det fattas beslut om detta och att det vid behov upprättas ett åtgärdsprogram*. Rektorn kan delegera vissa beslut till någon annan³, dock aldrig beslut om *särskild undervisningsgrupp, enskild undervisning eller anpassad studiegång*.

¹Skollag (SFS 2010:800)

²Jfr. 8 kap. 18, 22, 23 §

³Jfr. 8 kap. 9 §

Förskolan

Förskolan ska stimulera alla barns utveckling och lärande samt erbjuda barnen en trygg omsorg. Verksamheten ska utgå från en helhetssyn av barnets behov⁴. För barn med funktionsnedsättningar kan förskolan innebära ett viktigt utvecklingsstöd. Det är förskolechefens ansvar att se till att barnet får sina speciella behov tillgodosedda men det finns inget krav i lagen på utredning eller åtgärdsprogram.

Alla barn har rätt till förskola under minst 525 timmar om året från och med höstterminen det år barnet fyller tre år⁵. Redan från ett års ålder ska barn erbjudas förskoleplats i den omfattning det behövs med hänsyn till föräldrarnas förvärvsarbete, studier eller barnets egna behov. Plats i förskola ska även i andra fall *skyndsamt* erbjudas barn som av ”fysiska, psykiska eller av andra skäl behöver särskilt stöd i sin utveckling i form av förskola”. Barnet ska erbjudas förskoleplats så nära sitt hem som möjligt och hänsyn ska tas till vårdnadshavarens önskemål.

Förskoleklassen

Förskoleklassen ska stimulera alla barns utveckling och lärande och förbereda dem för fortsatt utbildning. Utbildningen ska utgå från en helhetsyn på eleven och elevens behov. Den ska också främja social gemenskap. Alla barn har rätt till förskoleplats minst 525 timmar från och med höstterminen då de fyller sex år, ibland tidigare⁶.

Grundskolan

Grundskolan är obligatorisk eftersom barn har skolplikt från och med höstterminen det år de fyller sju år. Grundskolan ska enligt skollagen ge eleverna *kunskaper* och *värden* och utveckla deras förmåga att tillägna sig dessa. Utbildningen ska

utformas så att den bidrar till *personlig utveckling* och den ska främja *social gemenskap*⁷. Detta gäller alla elever, också de som är i behov av särskilt stöd för att dessa mål ska kunna uppnås.

Fritidshemmet

Fritidshemmets uppgift är att vara ett komplement till förskoleklassen och de obligatoriska skolformerna och erbjuda stöd om det behövs. Barn ska kunna erbjudas fritidshem till och med vårterminen då de fyller 13 år om de av ”fysiska, psykiska eller andra skäl” har behov av det, oavsett om föräldrarna förvärvsarbetar eller studerar⁸.

Gymnasieskolan

Gymnasieskolan är en frivillig skolform, avsedd för elever som fullföljt grundskolan. Syftet med utbildningen är enligt skollagen att lägga en god grund för yrkesverksamhet, fortsatta studier samt för personlig utveckling och deltagande i samhällslivet⁹. Också gymnasieskolan ska vara öppen för elever med olika förutsättningar, förutsatt att de är behöriga. Varje elev ska få en individuell studieplan¹⁰.

Särskilt stöd enligt skollagen

Skollagen klargör i kapitel 3 att barn som behöver särskilt stöd i skolan ska få det *på det sätt och i den omfattning som behövs för att eleven ska ha möjlighet att nå de kunskapskrav som minst ska uppnås*¹¹. Skolpersonal, föräldrar, eleven själv eller annan berörd part ska anmäla saken till rektor som ska se till att behovet av särskilt stöd *utreds* och det ska ske *skyndsamt*.

Bristande resurser är inte en godtagbar motivering för att inte ge en stödinsats. Inte heller får man från skolans sida kräva att en elev ska ha en diagnos för att få stödinsatser. Behovet i sig ska vara avgörande.

⁴ Jfr. 8 kap. 2 §

⁵ Jfr 8 kap

⁶ Jfr. 9 kap. 2, 5, 7§

⁷ Jfr. 19 kap 2 §

⁸ jfr 14 kap. Från och med höstterminen då barnet fyller 10 år kan fritidshem erbjudas i den öppna fritidsverksamheten men elever som behöver särskilt stöd kan få gå kvar på fritidshem om de behöver det.

⁹ Jfr. 15 kap 2 §

¹⁰ Jfr. 15 kap. 25 §

¹¹ Detta innebär att eleven har rätt till stöd upp till ”godkänt” men inte högre betyg än så, något som kritiserats från olika handikapporganisationer. Jfr. 3 kap. 10.

– *Utredning och åtgärdsprogram*

Elever från förskoleklass och uppåt har rätt att få sitt behov av särskilt stöd *utrett* och, i de fall det är motiverat, ett upprättat *åtgärdsprogram*. Utredningen ska ske i samråd med *elevhälsan* om det inte är uppenbart obehövt¹². I vissa fall kan det även vara nödvändigt att utredningen tas fram i samarbete med andra verksamheter, till exempel BUP och Socialtjänsten. Fokus ska läggas på elevens hela studiemiljö och inte på den enskilde elevens svårigheter. Visar utredningen att eleven inte behöver något särskilt stöd ska rektorn besluta om att man inte behöver upprätta något åtgärdsprogram. Detta beslut kan överklagas.

Det är rektorn (eller ställföreträdaren) som beslutar om åtgärdsprogram. Det ska framgå av åtgärdsprogrammet *vilka elevens behov är, hur de ska tillgodoses och hur åtgärderna ska följas upp och utvärderas*. I lagen sägs också att eleven själv och elevens vårdnadshavare ska ges möjlighet att delta när ett åtgärdsprogram utarbetas. Även åtgärdsprogrammet kan överklagas.

– *Övriga stödåtgärder*

Rektorn kan även fatta beslut om *särskild undervisningsgrupp, enskild undervisning* och *anpassad studiegång*. Särskilt stöd får ges antingen *i stället* för den undervisning eleven skulle ha deltagit i eller som ett *komplement* till denna. Stödet ska i första hand ges *inom den ordinarie klassen*¹³. Olika mellanformer, där barnet har sin basplacering i den ordinarie klassen men får stödundervisning i liten grupp, kan vara ett alternativ. Tanken är att eleven inte i onödan ska behöva särskiljas från den ordinarie klassen för att få det särskilda stödet. Besluten kan överklagas och rektorn får inte delegera dessa beslut till någon annan.

Anpassningar av innehållet i utbildningen på ett gymnasieprogram kan göras för en elev om det

finns särskilda skäl¹⁴. Likaså finns vissa möjligheter att besluta att utbildningen får fördelas på längre tid än tre läsår. Det är kommunen som beslutar om detta.

– *Extra stödinsatser som inte regleras i lagen*

- *Handledning* till lärare av specialpedagog eller psykolog med kunskap om den aktuella funktionsnedsättningen är en viktig stödinsats. Den nya skollagen säger att det ska finnas en elevhälsa med såväl medicinsk som psykologisk, psykosocial och specialpedagogisk personal.
- Eleven kan behöva en särskild *resursperson* för att ge individuellt stöd eller *särskild träning* och det är då önskvärt att denna integreras på ett naturligt sätt i verksamheten.
- För att skolsituationen ska fungera kan barnet behöva olika typer av *anpassade läromedel* och även *pedagogiska hjälpmedel*.

Utvecklingssamtal

Personalen ska föra fortlöpande samtal med elevens vårdnadshavare om elevens utveckling. Minst en gång per år (förskolan och förskoleklass) respektive en gång per termin (grundskolan) ska man dessutom ha ett *utvecklingssamtal* om elevens utveckling och lärande¹⁵. I takt med att eleven blir äldre ska utvecklingssamtalet i ökande grad utgå från eleven själv.

I grundskolan och uppåt i åldrarna ska informationen grunda sig på en utvärdering av elevens utveckling i förhållande till läroplanen. I vissa fall ska utvecklingssamtalet resultera i ett *åtgärdsprogram*. Läraren ska vid utvecklingssamtalet lämna en skriftlig *individuell utvecklingsplan*. I utvecklingsplanen ska det, vid behov, *sammanfattas vilka insatser som behövs för att eleven ska nå kunskapskraven och i övrigt utvecklas så långt*

¹² Exempelvis om behovet av stöd gäller rent pedagogiska insatser

¹³ Jfr. 3 kap. 7 §

¹⁴ Jfr. 16 kap (Nationella program) och kap 17 (Individuella program).

¹⁵ Jfr. 8 kap. 11 §

möjligt inom ramen för läroplanen. Överenskommelser som görs mellan lärare, vårdnadshavare och elev ska dokumenteras i utvecklingsplanen. I gymnasiet är vårdnadshavarens närvaro inte längre nödvändig vid utvecklingssamtalen.

Betygssättning

Om det finns *särskilda skäl* får det vid betygssättningen¹⁶ bortses från enstaka delar av de kunskapskrav som eleven ska ha uppnått i årskurs nio och i gymnasieskolan. Med särskilda skäl avses funktionsnedsättning eller andra liknande personliga förhållanden som inte är av tillfällig natur och som utgör ett direkt hinder för att eleven ska kunna nå ett visst kunskapskrav¹⁷. Om en elev ändå inte får godkänt i ett avslutat ämne ska det göras en skriftlig bedömning av elevens kunskapsutveckling och även en redovisning av vilka stödinsatser som vidtagits.

Om man inte är nöjd

1. Vänd dig till rektor/förskolechefen

Det är viktigt att framföra sina krav tydligt, gärna skriftligt och att begära tydligt besked om åtgärder. Om man får avslag bör man begära en beslutsmotivering.

2. Vissa beslut kan överklagas formellt till *Skolväsendets överklagandenämnd*¹⁸. Det gäller beslut om åtgärdsprogram; särskild undervisningsgrupp; enskild undervisning och anpassad studiegång.

3. Kommunen har det yttersta ansvaret

Om rektor inte verkar ta problemet på allvar och

man har försökt med de formella vägarna bör man vända sig till den som är *ansvarig chef* för förskolan/skolan i kommunen alternativt den *politiska nämnd* som är ansvarig, till exempel barn- och utbildningsnämnd. Också här är det bra att framföra sina krav skriftligt.

4. Anmälan till Skolinspektionen

Alla bestämmelser i nya skollagen är inte överklagningsbara. Istället har Skolinspektionen en utökad tillsyn. Blanketter för att göra en anmälan finns på: www.skolinspektionen.se. Dit kan man även anmäla om ett barn utsätts för kränkande behandling i förskolan eller skolan.

Åtgärder mot kränkande behandling

Det är inte ovanligt att barn med funktionsnedsättningar utsätts för mobbning och trakasserier. Bestämmelserna i den nya skollagen är mycket skarpa när det gäller kommunens ansvar och skyldighet att både förebygga detta och att ingripa mot alla former av kränkande behandling. All personal som får kännedom om att ett barn ansett sig ha blivit utsatt för kränkande behandling är skyldig att anmäla detta till huvudmannen. Huvudmannen ska i sin tur skyndsamt utreda det som hänt och vidta åtgärder¹⁹.

Skolverket www.skolverket.se

Skolinspektionen www.skolinspektionen.se

Specialpedagogiska skolmyndigheten www.spsm.se

Attentions alla faktablad finns att köpa i en faktabladssamling, se www.attention-riks.se/butik

Faktablad 1:5, juli 2012 ©. Texten baseras på faktabladet "Vilken rätt till stöd i förskola och skola har mitt barn – en vägledning för föräldrar till barn med funktionsnedsättning" skriven av Agneta Hellström, se mer på www.attention-riks.se

¹⁶ Enligt skollagens ska betyg sättas från och med årskurs 6 i grundskolan längs en sexgradig skala A- F, där A är högsta betyg och F representerar icke godkänt.

¹⁷ Jfr. 10 kap. 20 § (grundskolan) och 15 kap 26 § (gymnasieskolan)

¹⁸ www.skolverket.se

¹⁹ Jfr. 6 kap. 9,10 §§